

УДК 3.16.42:74

С.Б. РЕШЕТНЯК

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

Статтю присвячено аналізу проблем розвитку творчого потенціалу студента в системі навчання у ВНЗ. Автор окреслює та ґрунтовно розглядає важливі напрями цього процесу: впровадження в освітню практику інтерактивного навчання; розвиток партнерських відносин викладачів і студентів; активне включення в навчальний процес інтернет-технологій.

Ключові слова: студент, творчий потенціал, розвиток, навчальний процес, інтернет-технології.

Однією з найбільш затребуваних компетенцій, очікуваних працедавцями від випускників ВНЗ повсюди у світі, є творчий потенціал людини, уміння самостійно працювати з інформацією і пропонувати свої рішення. В українському суспільстві наявний запит на підготовку творчої особистості, здатної генерувати оригінальні ідеї та знаходити сміливі рішення складних суспільних проблем. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується на забезпеченні державою підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку. Але, на жаль, за цим критерієм вітчизняна вища освіта серйозно поступається західним вишам. Причин цього досить багато, але одна з ключових – застарілі форми навчального процесу, необізнаність багатьох викладачів у сучасних формах викладацьких практик та їх можливостях.

У дослідженні порушеної теми беруть участь фахівці різних галузей наукового знання – психологи, педагоги, соціологи, філософи та інші. Наприклад, психолого-педагогічні основи розвитку творчої особистості розглядають Б.Г. Ананьєв, О.І. Виговська, Н.Л. Коломінський, В.Ф. Паламарчук, В.А. Семиченко, Т.І. Сущенко; питання організації навчального процесу в закладах освіти – Ю.К. Бабанський, В.І. Бондарь, М.Д. Ярмаченко та ін. Незважаючи на плідність запропонованих авторами ідей та технологій, аналіз існуючої в Україні освітньої практики засвідчує, що проблема організації навчального процесу з позиції розвитку творчого потенціалу студентів вищів досліджена недостатньо й потребує подальшого вивчення. У соціології практично відсутні системні дослідження, присвячені розвитку творчого потенціалу студентів, не розроблена модель його формування в сучасних формах навчального процесу.

Розвитку творчого потенціалу студентів сприяють усі засоби покращення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, урізноманітнення методів навчання, впровадження нових форм самостійної ро-

боти. **Метою** запропонованої статті є аналіз шляхів удосконалення організації навчання з точки зору розвитку творчих здібностей студентів.

Існують різні підходи до визначення феномену “творчий потенціал особистості”. У літературі немає єдиної думки щодо якісних і кількісних показників творчого потенціалу. Такий науковий плюралізм зумовлений існуванням багатопланової системи пов’язаних з творчим потенціалом особистості характеристик: активності, відповідальності, стилю та мотивів діяльності, волі тощо.

Наприклад, В.О. Моляко визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Загальна структура творчого потенціалу визначається такими складовими: задатки, нахили, які проявляються у відданні переваг чомусь; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, прагнення до створення чогось нового; швидкість у засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність; порівняно швидко та якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здібності до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [1, с. 3]. З точки зору В.І. Андреєвої, Н.В. Кічука, П.Ф. Кравчука та інших сучасних вчених, творчий потенціал містить у собі всі здібності особистості: мислення, волю, пам’ять, переконання, дар передбачення, оригінальність, ініціативність, висока самоорганізованість і працездатність. У характеристиці творчого потенціалу виражена єдність природного та соціального, наявність природних задатків людини до творчості й необхідність їх розвитку в умовах соціальної діяльності.

На нашу думку, творчий потенціал студента ВНЗ є інтегративним утворенням, сукупністю якостей, що проявляються через здібності, вміння, сучасні способи мислення та діяльності і дають майбутньому фахівцю змогу якісно навчатися, нестандартно розв’язувати навчальні та наукові завдання. Творчий потенціал скоріше за все потрібно розглядати як здатність студента проявляти креативний підхід до навчання, який ґрунтується на здатності до творчого мислення, інтелектуальних здібностях, високій мотивації навчання та працездатності. Основними складовими творчого потенціалу майбутнього фахівця є інтелект, його загальна ерудиція та духовні надбання, які виражаються у наборі знань, навичок, норм поведінки людини, закріплених у мотивах та спрямованих на позитивне сприйняття життєвих інновацій, а також готовність і здатність брати участь у їх реалізації.

Багаторічний особистий досвід викладацької діяльності автора, а також спілкування зі студентами та колегами дають можливість зазначити, що пріоритетними напрямками розвитку творчого потенціалу студентів є такі: по-перше, впровадження в освітню практику креативного, професійно-комунікативного навчання; по-друге, розвиток партнерських відносин

викладачів і студентів; по-третє, активне включення інтернет-технологій у навчальний процес. Розглянемо їх більш докладно.

В основі професійно-комунікативного навчання лежить діяльнісний підхід, спрямований на стимулювання “зустрічної активності” студентів щодо навчальної діяльності викладача шляхом активно-творчого типу надання знань, що організує викладач для формування професійно значущих знань, умінь і навичок. Метою професійно-комунікативного навчання виступає активізація творчого підходу до оволодіння змістовними характеристиками наукового знання. Відповідно до цього, завданнями професійно-комунікативного навчання є: розвиток автономії студентів у прийнятті методичних рішень і підготовки домашніх завдань; пошук і накопичення нової інформації, формування особистої критичної оцінки при аналізі та добірї навчального матеріалу, зміна акцентів уваги під час навчання з пошуку правильних відповідей на розвиток уміння вирішувати проблеми; набуття студентами навичок педагогічної майстерності тощо. Саме таке навчання є рушійною силою творчого розгляду проблем, формування креативних умінь самостійної діяльності студентів.

Професійно-комунікативне навчання передбачає, перш за все, впровадження в навчальний процес мультимедійних технологій. Їх використання спрямовано на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити й генерувати ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Однією з типових форм мультимедійних технологій є мультимедійна презентація.

Мультимедійна презентація – це подання навчальної інформації в трьох форматах: відео-, аудіо- та текстовому (у вигляді слайдів) [2]. Порівняно з традиційними формами навчального процесу мультимедійні презентації мають певні переваги. Їх застосування дає змогу: підвищити інформаційну насиченість заняття й урізноманітнити подання матеріалу (текст, графіка, анімація, відео тощо); суттєво підвищити концентрацію уваги та засвоюваність матеріалу; забезпечити доступність і краще сприйняття матеріалу за рахунок паралельного подання інформації в різних модальностях: візуальній та слуховій; значно збільшити завдяки цьому поєднанню частку інформації, яку запам’ятовує студент, порівняно з традиційною лекцією; створити викладачу та студентам більш комфортні й креативні умови роботи. Особистий досвід показує, що за умови висилання основних слайдів заздалегідь (ключова інформація пересилається електронною поштою або розміщується в спеціально створених оболонках для навчальних курсів, наприклад у Moodle), студент не витрачає великих зусиль на ведення записів, а концентрує їх на обдумуванні отриманої інформації та активній участі в процесі заняття. Мультимедійна лекція дає можливість реалізувати одну зі стрижневих ідей гуманної педагогіки – творча співпраця викладача зі студентами.

Великі резерви для підвищення творчого потенціалу студентів пов’язані не тільки з використанням презентацій під час лекцій, а і при прове-

денні практичних занять. По-перше, студент здобуває навички самостійної підготовки презентації. Вміння надати необхідну інформацію для цільової аудиторії в доступному вигляді у відведений час – дуже корисний елемент особистої ефективності. По-друге, такий вид навчальної діяльності студента є досить творчим, креативним, сприятиме зростанню його інтелектуального рівня. По-третє, робота над презентацією та її представлення – найкращий засіб самостійно розібратися в певному питанні. По-четверте, конкурування між студентами в площині підготовки презентацій має суто творче підґрунтя. Особливо цінним є виконання групових презентацій студентами, де вони також навчаються співпрацювати, використовувати розподіл праці, відповідати за колективні чи загальні результати.

Професійно-комунікативне навчання також передбачає нову якість організації самостійної роботи студентів, яка б допомагала їм розвивати ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Викладач повинен спонукати студентів до різноманітної творчої діяльності в контексті підготовки до вирішення проблемно-пошукових завдань, написання понятійного диктанту чи завдань тестового характеру. Особливою формою самостійної роботи, яка має суто творчу складову, посилює професійну орієнтованість майбутнього фахівця, є науково-дослідна робота.

Істотним фактором оптимізації розвитку творчого потенціалу студентів виступає характер міжособистісного спілкування між викладачами й студентами, розвиток їх партнерських відносин. Переваги партнерства в процесі навчання очевидні: розвиток самостійності особистості студента, свобода чи незалежність у прийнятті рішень з приводу своєї участі та своїх дій, можливість виходити з власних мотивів, спиратися на власні способи діяльності, відносна незалежність від іншого [3]. За рахунок цього розширюється поле діяльності та природним чином “пожвавлюється” відповідальність за результат своєї діяльності. Партнерське навчання дає можливість реалізувати себе за рахунок принципу дії “Я сам”.

Ще одним суттєвим напрямом розвитку творчого потенціалу студента є активне впровадження в навчальний процес інтернет-технологій, які стали невід’ємною частиною нашого життя. Маючи у своєму розпорядженні комп’ютер, студент може інтенсифікувати процес навчання, зробити його більш динамічним, формувати дослідницькі вміння, розвивати комунікативні здібності. Це забезпечує швидке та більш детальне опанування навчальним матеріалом, розвиває пізнавальні здібності та розумові якості.

На жаль, практика використання інтернет-технологій в освітньому процесі ВНЗ свідчить про наявність суперечностей між: традиційними видами навчально-методичного забезпечення та потребою практики в інноваційних формах використання інтернет-технологій у навчальному процесі; процесом інформатизації освіти та відсутністю загального підходу до навчання студентів сучасних освітніх закладів [4].

У вищих навчальних закладах існує чітке розуміння необхідності формування творчого, інтернет-орієнтованого способу мислення студентської молоді. Але поки що робота в цьому напрямі йде дуже повільно.

Процес побудови відповідної сучасної матеріальної бази вишів та навчання викладацького складу відбувається вкрай мляво. Це пов'язано, в першу чергу, з недостатнім рівнем розуміння адміністрацією ВНЗ ключової ролі та перспективності використання Інтернету у формуванні сучасного фахівця, низьким рівнем готовності викладачів кваліфіковано організувати самостійну роботу студентів за допомогою Інтернету. Але саме вищі навчальні заклади повинні в найближчий час активно запровадити в навчальний процес інтернет-технології. Всесвітня мережа з погляду її інформаційно-довідкової функції є принципово новою, унікальною освітньою системою, яка вигідно відрізняється від традиційних, застарілих (наприклад, бібліотек з громіздкими каталогами). Цю систему характеризують висока швидкість, динамізм, величезні масштаби та аудиторія.

Освітні інтернет-ресурси – це необмежений доступ до професійної інформації, використання планів уроків, онлайн-курсів, веб-сайтів, співпраця з іншими викладачами, обмін інформацією з колегами й експертами з інших країн, об'єднання професійних ресурсів для вирішення спільних завдань. Сучасні студенти, використовуючи можливості Інтернету, можуть обмінюватись досвідом, здобутою інформацією зі своїми колегами, створювати різноманітні наукові товариства, сайти.

Навчальна функція Інтернету для своєї ефективної реалізації потребує зміни менталітету викладачів, більшої відкритості, переходу до інтерактивних методів навчання, відмови від викладацького трансляціонізму й переходу до інтелектуального партнерства зі студентами [5, с. 229]. Для викладача важливо знати, де і як знайти потрібне джерело інформації, як вибирати з великого потоку потрібну та достовірну інформацію, аналізувати її, на основі отриманих і наявних знань вміло опрацьовувати та подавати в доступній формі. Існує безліч різноманітних сайтів, які створені для допомоги викладачу при підготовці до певного заняття. Не викликає сумніву, що навчання студентів стає ефективнішим, якщо викладач володіє інтернет-технологіями й використовує ресурси, можливості Інтернету у своїй практичній діяльності.

Інформаційні технології в навчальному процесі використовуються в таких формах: по-перше, тестові завдання для проміжного контролю знань студентів; по-друге, творчі домашні завдання на рівні самостійної роботи; по-третє, мультимедійні презентації викладачів та студентів, які є суттєвим доповненням до традиційного навчального процесу та значно розширюють можливості якісного засвоєння навчального матеріалу.

Особистий досвід використання інформаційних технологій при проведенні аудиторних занять дає підстави говорити про певні переваги організації навчального процесу порівняно з його традиційними формами. По-перше, стає можливою принципово нова організація самостійної роботи студентів. По-друге, студенти отримують додаткову мотивацію до пізнавальної діяльності. По-третє, зростає інтенсивність навчального процесу. По-четверте, нову якість отримують такі особисті риси студентів, як дисциплінованість і відповідальність.

Інтернет-підтримка навчального процесу може стати чинником становлення творчого потенціалу студентів за таких умов: наявність у викладача мотивації до підготовки та проведення занять в інтерактивних формах; наявність у студентів умінь та навичок користувача, достатніх для використання інтернет-підтримки; розробка викладачами відповідних методичних, інформаційних матеріалів, тестових завдань; органічна інтеграція інтернет-підтримки в навчальний процес вищого навчального закладу.

Таким чином, ми розглянули деякі напрями формування творчого потенціалу студентів у навчальному процесі ВНЗ. Викладені матеріали не вичерпують проблеми повною мірою. Освітня практика та педагогічна етика мають тенденцію постійно змінюватися. Подальше впровадження в українську освіту принципів Болонського процесу, нові соціально-економічні, політичні та культурні умови, зміна ціннісних пріоритетів зумовлюють і зміни в правилах та способах взаємодії між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Діалогічна взаємодія несе в собі безмежні можливості для розвитку і саморозвитку студентів та професійного зростання викладача. Професійна етика та майстерність сучасного викладача має ґрунтуватися на принципах поваги, довіри до студента, створення умов для розвитку його творчого потенціалу.

Список використаної літератури

1. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.
2. Интерактивные мультимедийные презентации – коммуникативные технологии нового поколения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ki4.ru/online-branding/36.html>.
3. Атаманчук Ю.М. Партнерські відносини викладача і студента в навчанні: за і проти / Ю.М. Атаманчук // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2009. – № 4.
4. Использование интернет-технологий при обучении студентов гуманитарных специальностей математическим дисциплинам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://planetadisser.com/see/dis_96222.html.
5. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : підручник для науковця / Ю.П. Сурмін. – К., 2006. – 302 с.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2012.

Решетняк С.Б. Развитие творческого потенциала студента в учебном процессе вуза

Статья посвящена рассмотрению вопросов развития творческого потенциала студента в современном учебном процессе. Автор выделяет и рассматривает такие направления, как: внедрение в образовательную практику интерактивного обучения, развитие партнерских отношений преподавателей и студентов, активное использование интернет-технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: студент, творческий потенциал, развитие, учебный процесс, интернет-технологии.

Reshetnyak S. Developing creative potential of a student in university education

This paper is devoted to the issue of development of student's "creative" potential in the teaching process. The author emphasizes and discusses such directions as implementation of interactive teaching; developing of partnership relations between teachers and students; active use of internet technology in educational process.

Key words: *student, "creative" potential, development, teaching process, internet technology.*